

Posudek disertační práce

MAGDA ŠEVČÍKOVÁ: *Funkce kondicionálu z hlediska významové roviny*

Ve svém posudku se pokusím dát svou odpověď na základní otázky, které si při četbě vědeckých prací kladu vždy, přičemž se budu snažit svou odpověď zdůvodnit empirickými nebo teoretickými argumenty a ty první budu pokládat za více vážící.

1. Jaká je pozice práce v jazykovědné bohemistice? Práce je z hlediska volby tématu **velmi aktuální**, a to hned z několika důvodů, a dodejme, že kol. Magda Ševčíková (dále MŠ) je zná taky. Ten hlavní je prostý: protože nějaký aspoň v hrubých rysech obecně akceptovaný/akceptovatelný popis slovesných modů v gramatice češtiny (a slovanských jazyků vůbec) stále chybí. Analýzy z posledních 30 let jsou buď převyprávěním Dokulila, jen v novém, dobou za moderní pokládaném kabátě; ale Dokulil nechtěl přijmout ani FGP ani jiné formálně konstruované modely (připomínám jeho sveřepé odmítání polské syntakticky analyzované teorie slovtvorby), takže po padesáti letech vývoje jazykovědy nelze vyloučit, že jeho model už neodpovídá tomu, co od vědeckého popisu jazyka očekáváme jako samozřejmou nutnost. Nebo jsou to experimenty ve stylu Romana Mrázka, které nikdy nebyly brány jinak, než jako křečovitý nebo provokativní pokus předložit dokulilovské linii aspoň nějakou alternativu. Já jsem se kdysi přihlásil k tomuto experimentování.

Absence nějakého obecně akceptovaného modelu slovesných modů je pocíťována jako neblahá o to víc, že slovesné mody jsou (opatrně řečeno) přímo asociovány s verbální složkou struktury věty (prototypicky přímo se slovesem, v č. indikativ a imperativ), a jejich analýza se tedy vždy bezprostředně projevuje v analýze celé struktury finitních vět. Nadto v modelech gramatiky, které chtějí porozumět nejen struktuře frází (různé míry komplexnosti, tedy i vět a souvětí), ale i jejich fungování, tj. struktur zapojených do kontextu, slovesné mody reprezentují teoreticky vážný problém. Já ho neumím jinak formulovat než jako problém té koncepce generativní gramatiky, která je vzhledem k chomskyánské pozici trochu heretická. Přijmeme-li standardně předpokládanou hierarchii základních projekcí v rámci rozšířené verbální projekce „... CP ... TP/IP ... AspP - vP - VP“ a budeme-li předpokládat, že „AspP - vP - VP“ je doména lexikální (doména obsahová, „propoziční“ v určitém smyslu, tedy místo pro ideosynkrasie) a vyšší projekce jsou funkční, přičemž CP je doména kontextová (tedy místo pro rysy informační strukturace, pro rysy ilokuce, deixe aj.) a IP je pak doména zprostředkovávající propojení „obsahu s kontextem“, pak je problém zcela frapantní: mody jakožto rysy asociované s verbální složkou struktury věty (ve smyslu jejich realizace v blízkosti V) jsou potenciálně částí propoziční domény, nebo částí kontextové domény. Proto

ukazují, jak dobře MŠ ví, (a) značnou formální variabilitu napříč jazyky (různost modálních rysů, jejich realizace uvnitř slovesa, nebo v syntaktické doméně slovesa), (b) idiosynkrasie i pravidelnosti. Z toho, co jsem řekl, vyplývá nejen to, že popis slovesných modů v gramatice češtiny je úkol vysoce aktuální, ale taky to, že to úkol **velmi náročný** a k jeho plnění je zapotřebí definovat mnoho teoretických předpokladů o gramatice. Mohu to potvrdit z autopsy, protože o slovesné mody obecně a o kondicionál speciálně jsem se zajímal dost dlouho, a znám problémy, které na badatele čekají, ať už je to MŠ, nebo PK nebo kdokoli jiný.

2. MŠ se za daného stavu věci rozhodla pro řešení svého úkolu volit osvědčenou **standardní metodiku před riskantním experimentováním**. Protože lingvistice dobře rozumí a protože se mohla opřít o už nescíslněkrát ověřený teoretický model FGP a přihlídnout k některým relevantním pracím z okruhu lingvistů jiné konfese, vznikla tak práce, která se vyznačuje seriózností. Jinak řečeno: v práci jsem nenašel nic, co by mě šokovalo nebo nadchlo nebo zklamalo. Nenašel jsem v ní nic, co bych nazval chybou (až na překlepy), a nenašel jsem v ní nic, co bych nazval zásadně novým poznatkem. Tato formulace se týká obecně jazykovědného aspektu práce, a nic neimplikuje o novosti z hlediska interní struktury FGP, do něhož mají být poznatky MŠ implementovány. To posoudit neumím. Jestli bych něco práci vytkl, bylo by to ryze subjektivní. Totiž: já už jsem si za těch mnoho let v branži zvykl na vnější úpravu jazykovědných prací, která se vyznačuje strukturovaností textu (je standardem příklad uvádět na samostatném řádku a číslovat ho, a pak v textu odkazem na číslo odkazovat na příklad); způsob „in continuo“, který zvolila MŠ, mně tedy vnímání textu neusnadnil, ale spíš zkomplikoval. Opakuju ale: nic z toho nevyvozuju. Naproti tomu kompozice práce je velmi logická: od předpokladů k analýze a od analýzy k závěrům.

3. Protože smysl posudku spatřuju v tom, že je součástí odborné disputace o posuzované práci, dovolím si položit MŠ několik otázek. Především, že pro mě není relevantní, co mi autorka odpoví, ale **jak mi odpoví**.

(a) Proč jste nevzala v úvahu práce z okruhu formální sémantiky? Tuto otázku kladu proto, že zadání práce k tomu dost vyzývalo, proto, že je to právě FGP, který umí s formálními sémantikami výborně komunikovat (Peregrin, Partee ad.), ale hlavně proto, že kdyby se nějaká formální sémantika použila, určitě by analýzy a závěry z nich vyplývající byly kontrolovanější. Protože se na tuto diskusi můžete připravit, můžete mi v ní aspoň naznačit, jak lze odpovědět aspoň na základní otázku: jaké jsou přístupy k definici významu vět s kondicionálem (a) *Petr by to věděl*, a (b) *Petr by to byl věděl*, založené na pravdivostních podmínkách vět? (Vím, že na to nelze odpovědět ani v semestrovém semináři)

(b) Pokud se týká morfosyntaxe, zajímalo by mě, co byste řekla na to, kdybych tvrdil, že syntaktickým rysem kondicionálu je, že gramaticky zavádí do struktury slovesa další valenci, tedy *spí* (1 valence), *spal by* (+ 1 valence: zaplnitelná klauzule se spojkou *kdyby*). Výhodou by bylo, že bychom tím získali teorii, která umí význam kondicionálu odvozovat kompozicionálně, což je u struktur paradigmaticky pravidelných (od každého slovesa lze kondicionál tvořit, tvoří se od všech sloves stejně) od teorie očekávatelné.

(c) S odpovědí na (b) asi úzce souvisí i moje další otázka: proč jste neanalyzovala strukturu typu *aby spal*. Když se analyzuje *spal by* a *kdyby spal*, očekávalo by se to. (možná, že je to v práci řečeno, a je-li, omlouvám se autorce).

(d) Ještě jednu otázku teoretickou a jednu interpretativní: Dalo by se tvrdit, že [+kontrafaktualnost] je rys, který předpokládá rys [+minulost]? Jaký je, je-li, rozdíl mezi (a) *Neříkal, že by přišel* a (b) *Neříkal, že přijde*? Bylo by empiricky správné tvrdit, že (a) nelze parafrázovat (c) *Neříkal, že přišel*?

Závěr. Z mého posudku vyplývá, že kol. Magda Ševčíková svou prací mimo jakoukoli pochybnost prokázala, že umí řešit vědecký problém, byť by byl tak komplikovaný jako kondicionál. Ukázala při tom, že je vědecký typ, který dává přednost osvědčeným metodám před méně osvědčenými a taky před hledáním nových postupů. Proto je moje stanovisko takové, že práce splňuje požadavky kladené na doktorské disertace v bohemistice, a proto taky doporučuji, aby na základě obhajoby byl její autorce udělen titul PhD.

V Brně dne 5. května 2009

Prof. PhDr. Petr Karlík, CSc.